

на вітчизняних підприємствах як запорука економічного розвитку України / Білоконь Т.В., Позднякова О.К. // Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства – Харків: НТУ «ХП». – 2012. – № 58(964). – С. 8–12.

9 ДСТУ ISO 9001–2001. Системи управління якістю. Вимоги. – На заміну ДСТУ ISO 9001:95, ДСТУ ISO 9002:95, ДСТУ ISO 9003:95. – К.: Держстандарт України, 2001. – 23 с.

10 Іванілов О. С. Економіка підприємства: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. С. Іванілов — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 728 с.

11 Орлов П. Економічні аспекти впровадження системи менеджменту якості на промислових підприємствах / П.А. Орлов //

Управління економікою: теорія та практика – 2008. - №2 - С.17-26.

12 Райхельд Ф., Тил Т. Эффект лояльности: движущие силы экономического роста, прибыли и непреходящей ценности / Ф. Райхельд, Т. Тил пер. с англ. М.: Вильямс, 2005. - 345 с.

13 Смагина М.Н. Процессы системы менеджмента качества: монография / М.Н. Смагина, Б.И. Герасимов, Л.В. Пархоменко под науч. ред. д-ра экон. наук, проф. Б.И. Герасимова – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2006. – 100 с.

14 Швец В. Устойчивое развитие и менеджмент качества // Стандарты и качество. — 2005. — № 11. — С.38–43.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДУЗТ Полякова О.М.

УДК 656.2

DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i50.53095>

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

*Карачарова К.А., к.е.н, доцент,
Павленко Т.С., магістр (УкрДУЗТ)*

В статті обґрунтована необхідність побудови нового дієвого концептуального підходу до управління витратами підприємств залізничного транспорту. Проведено критичний аналіз теоретичних напрацювань із зазначеної проблематики, а також виділено головні особливості існуючих концепцій управління витратами. На базі проведеного дослідження окреслено особливості процесу управління витратами. Визначено концепції управління витратами, які слід прийняти в якості базових при формуванні нового дієвого концептуального підходу до управління витратами підприємств залізничного транспорту, окреслено ключові його положення, а також виділені стратегічні одиниці бізнесу, що відповідальні за їх виконання.

Ключові слова: витрати, управління витратами, концепція, підприємство, залізничний транспорт.

ФОРМИРОВАНИЕ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПОДХОДА К УПРАВЛЕНИЮ ЗАТРАТАМИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА

*Карачарова К.А., к.э.н, доцент,
Павленко Т.С. магистр (УкрГУЖТ)*

В статье обоснована необходимость построения нового действенного концептуального подхода к управлению затратами предприятий железнодорожного транспорта. Проведен критический анализ теоретических наработок по указанной проблематике, а также выделены главные особенности существующих концепций управления затратами. На базе проведенного исследования определены особенности процесса управления затратами. Определены концепции управления затратами, которые следует принять в качестве базовых при формировании нового действенного концептуального подхода к управлению затратами предприятий железнодорожного транспорта, определены ключевые его положения, а также выделены стратегические единицы бизнеса, ответственные за их выполнение.

Ключевые слова: затраты, управление затратами, концепция, предприятие, железнодорожный транспорт.

THE DEVELOPMENT OF A CONCEPTUAL APPROACH TO COST MANAGEMENT OF ENTERPRISES OF RAILWAY TRANSPORT

*Karacharova K. A., associate professor,
Pavlenko T.S., master (UU of RT)*

The article substantiates the need to build a new effective conceptual approach to cost management of enterprises of railway transport. Critical analysis of theoretical developments on the issue and also highlighted the main features of the existing concepts of cost management. On the basis of the conducted research the features of the process of cost management.

Highlighted features of functioning of railway transport that should be considered when building a conceptual approach to cost management of enterprises of railway transport. Defined the concept of cost management that should be taken as basic to the formation of a new effective conceptual approach to cost management of enterprises of railway transport. Outlined the key provisions of the proposed conceptual approach to cost management of enterprises of railway, and a dedicated strategic business unit, responsible for their implementation.

Key words: costs, cost management, concept, company, railway transport.

Постановка проблеми. Питання управління витратами підприємств залізничного транспорту в усіх економічних формаціях є важливим та неоднозначним, нехтування яким, може привести до неефективного функціонування підприємства, галузі і, у свою чергу, взагалі економіки країни.

Вирішення даного питання дуже актуально в сучасних економічних умовах, оскільки його рішення дозволить залізничному транспорту України вижити в умовах жорсткої ринкової конкуренції, побудувати міцну і сильну галузь, яка матиме хороший економічний потенціал.

З вище сказаного зрозуміло, що як в минулому, так і сьогодні дана проблема, управління рівнем витрат, є актуальною, на всіх рівнях функціонування їй приділяється значна увага. Саме тому, розробка сучасних наукових і практичних аспектів проблеми управління витратами залізничного транспорту є основою ефективного розвитку та функціонування галузі.

Аналіз досліджень та публікацій та виділення невирішених частин. На сьогодні тема управління витратами досить популярна, їй присвячена ціла низка праць за авторством: Н.П. Карачина, О.О. Ілініч, А.В. Череп, Г.І. Хотинська, Т.І. Зосименко, Ентоні А. Аткінсон, А.А. Пилипенко та ін. [1-7].

Проблемами економіки залізничного транспорту та визначення умов та шляхів забезпечення ефективності її діяльності займалися такі вчені, як В.Л. Дикань, Ю.Ф. Кулаєв, В.І. Пасічник та багато інших [8-10].

Аналіз теоретичних напрацювань із зазначеної проблематики свідчить про високу зацікавленість вітчизняних та закордонних вчених. Разом з тим явно необхідні нові дієві пропозиції, що дозволять добитися високих економічних результатів в проблемі формування

концептуального підходу до управління витратами підприємств залізничного транспорту.

Мета статті. **Формування** концептуального підходу до управління витратами підприємств залізничного транспорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі здійснення господарської діяльності підприємствам залізничного транспорту необхідно прагнути до ефективного використання ресурсів, підвищення рівня якості та обґрунтованості прийнятих управлінських рішень, формування повної, прозорою і порівняльної інформації про рівні витрат за допомогою правильно обраної керівництвом залізничного транспорту концепції управління витратами, а також методів її реалізації.

З метою побудови базового концептуального підходу до управління витратами підприємств залізничного транспорту розглянемо існуючі теоретичні надбання з даного питання:

- концепція витратостворюючих факторів. Вона полягає у тому, що на витрати підприємства впливають ряд факторів, як структурних, так і функціональних. До структурних відносять масштаб діяльності і обсяг інвестицій; горизонтальну і вертикальну інтеграцію; криву обсягів реалізації продукції; технології, що використовуються на кожній стадії ланцюжка витрат тощо [1];

- концепція ланцюжка цінностей зосереджує увагу на дослідженні витрат на процеси, що відбуваються за межами підприємства. Дана концепція підкреслює необхідність "виходу" за межі підприємства і налагодження взаємного співробітництва з усіма учасниками ланцюжка цінностей (постачальниками, дилерами, організаціями, що забезпечують після продажне обслуговування, споживачами) з метою створення високоефективних систем формування вартості,

які б забезпечували організаціям-учасникам суттєві конкурентні переваги;

- концепція альтернативних витрат ґрунтується на тому, що будь-яке фінансове рішення приймається у результаті порівняння альтернативних витрат, і реалізація певного обраного рішення означає відмову від усіх інших альтернативних варіантів [2];

- концепція трансакційних витрат. Основною ідеєю є той факт, що в будь-якій економіці є два види витрат: виробничі та трансакційні. Базовою одиницею концепції є економічна угода, операція, взаємодія, трансакція, витрати по здійсненню яких і визнаються трансакційними. Тобто, до трансакційних витрат відносяться витрати, пов'язані з накопиченням та обробкою інформації, проведенням переговорів і прийняттям рішень, контролем та юридичним захистом виконання контрактів в умовах ринку [3];

- концепція ABC заснована на твердженні, що продукція не є причиною виникнення витрат, а є причиною операцій, в результаті яких виникають витрати. Ключовим поняттям концепції є поняття діяльності, яка споживає ресурси. Основою застосування концепції на практиці є найбільш точний розподіл накладних витрат на кінцеві продукти або послуги через бізнес-процеси (види діяльності) підприємства;

- концепція життєвого циклу продукції описує процес управління витратами на виготовлення продукту на всіх стадіях його життєвого циклу. Залежно від фази життєвого циклу використовуються різні методи управління. Дана концепція розширює межі традиційних підходів до управління витратами, оскільки дозволяє оцінити та врахувати витрати за весь термін існування продукту, визначити чи дозволяє прибуток, отриманий від товару на етапі виробництва покрити витрати, понесені на більш ранніх чи пізніх етапах [5];

- концепція цільової собівартості (Target costing) передбачає розрахунок собівартості виробу, виходячи з попередньо встановленої ринкової ціни його реалізації. Таким чином, у виробництво будуть впроваджуватися тільки ті види продукції, розрахункова собівартість яких не перевищує цільову собівартість;

- концепція "кайзен-костинг". В її основі покладено процес поступового зниження витрат на етапі виробництва продукції, в результаті якого досягається необхідний рівень собівартості та забезпечується прибутковість підприємства;

- концепція ощадливого виробництва (lean production) – це система організації і управління розробкою продукції, виробництвом, взаємовідносинами з постачальниками і споживачами, коли продукція виготовляється в точній відповідності до запитів споживачів і з

меншими втратами у порівнянні з масовим виробництвом великими партіями;

- концепція environmental costing концентрує свою увагу на постійному моніторингу та можливому запобіганню екологічних витрат. Аткинсон поділяє екологічні витрати на дві категорії: явні та неявні. Явні витрати включають витрати на модифікацію технологій і процесів, витрати на очищення та утилізацію, вартість дозволів, штрафи, судові витрати. Неявні витрати в основному пов'язані з інфраструктурою, необхідною для моніторингу екологічних аспектів діяльності підприємства [6];

- концепція стратегічного позиціонування. Ключовою ідеєю є включення до сфери управлінського обліку і аналізу витрат докладної інформації про стратегічний розвиток підприємства, галузі і економіки в цілому [4]. Стратегічне позиціонування впливає на процеси управління витратами підприємства залежно від його стратегічного вибору у створенні конкурентних переваг. На думку М. Портера, підприємство може перемогти в споживачам різноманітну, що перевершує конкурентів, продукцію (стратегія диференціації продукції). Таким чином, підходи до управління витратами будуть відрізнятися залежно від стратегічного позиціонування;

- концепція стратегічного управління витратами (SCM) базується на фундаментальних поняттях і принципах стратегічного менеджменту. Вона з'явилася в результаті злиття трьох напрямів: аналізу ланцюжків цінностей, стратегічного позиціонування та аналізу витратостворюючих факторів.

Детальний аналіз існуючих концепцій управління витратами дозволив дійти висновку, що управління витратами це система принципів і методів розробки й реалізації управлінських рішень, заснована на використанні об'єктивних економічних законів відносно формування й регулювання витрат, забезпечення ефективного використання ресурсів і капіталу підприємства в різних видах його діяльності у відповідності до стратегічних та поточних цілей розвитку.

При побудові концептуального підходу до управління витратами підприємств залізничного транспорту слід також врахувати масштаб функціонування найбільшої організаційної структури в країні, специфічний характер продукції, що випускається, і глибину реформ, що на даному етапі відбуваються у галузі, при цьому особливу увагу слід приділити нестабільності ринку, безлічі нових директивних рішень і законодавчих актів, зменшенню внутрішніх ресурсів і зростанню агресивності зовнішнього середовища, особливо у фінансовій сфері. Тобто використання принципів та методів стратегічного

управління в процесі управління витратами, особливо на етапі реформування галузі, сприятиме перетворенню залізничного транспорту з чинника можливого ризику обмеження зростання вітчизняної економіки в джерело її стійкого розвитку.

Саме тому, процес управління витратами повинен бути побудований на комплексі концепцій управління витратами. В якості базової концепції управління витратами слід прийняти концепцію стратегічного управління, а забезпечуючими слід вважати концепції target-costing та kaizen-costing. Для забезпечення ефективності та дієвості запропонованого концептуального підходу до управління витратами підприємств залізничного транспорту вважаємо за доцільне:

- виділення центрів відповідальності, тобто визначення структур, що впливають на формування доданої вартості, в цілях ранжування їх за значимістю на основі використання ланцюжка цінностей;

- обґрунтування цільової собівартості, виходячи з стратегічних пріоритетів залізничного транспорту та його стану, а також розміру ресурсів (вважаємо доцільним застосування методів target-costing і kaizen-costing);

- формування тактичних дій в рамках управління витратами з метою створення конкурентної переваги;

- визначення комплексу тактичних інструментів стратегічного управління витратами, адекватних обраної стратегії.

Останні два положення запропонованого концептуального підходу до управління витратами підприємств залізничного транспорту слід виконувати на рівні структурних підрозділів залізниць. Слід відмітити, що на тактичному рівні управління витратами обов'язковою є розробка критеріального підходу до оцінки витрат.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 Карачина Н.П. Концептуальні засади формування ефективної системи управління витратами на сучасних підприємствах / Н.П. Карачина, О.О. Ілініч // Економічний простір. – 2009. – №25. – С. 173–181.

2 Череп А.В. Управління витратами суб'єктів господарювання : монографія / А.В. Череп. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 364 с.

3 Гришко Н.В. Сучасні концепції управління витратами промислових підприємств / Н.В. Гришко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lukyanenko.at.ua/load/0-0-0-208-20>.

4 Хотинская Г.И. Концептуальные основы управления затратами / Г.И. Хотинская // Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – №4. – С. 23–30.

5 Зосименко Т.І. Концептуально-методичні основи вітчизняного та іноземного досвіду управління витратами / Т.І. Зосименко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vcndtu/Ekon/2009_35/21.htm

6 Аткинсон Энтони А. Управленческий учет / Энтони А. Аткинсон ; под ред. А.Д. Рахубовского ; пер. с англ. – 3-е изд. – М. : Вильямс, 2005. – 880 с.

7 Пилипенко А.А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємства : наукове видання / А.А. Пилипенко. – Х. : ХНЕУ, 2007. – 276 с.

8 Дикань В.Л. Економіка і організація локомотивного господарства [Текст] : Підручник. / В.Л.Дикань, Ю.Є.Калабухін, В.О.Зубенко, І.В.Токмакова, Т.М. Юсупова – Харків: УкрДАЗТ, 2011. – 440 с.

9 Кулаєв Ю.Ф. Економіка залізничного транспорту: навч. посіб. / Ю.Ф.Кулаєв. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2006. – 232 с.

10 Пасічник В.І. Управління економікою експлуатаційної роботи залізниць України: навч. пос. / В.І.Пасічник. – К.: Основа, 2005. – 376 с.

*Рецензент д.е.н., професор УкрДУЗТ Зайцева І.Ю.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДУЗТ Зубенко В.О.*